

Jeżeli ktoś sądzi, że stosunki polsko-żydowskie szczególnie obciążone są zaszczołkami historycznymi, powinien zadumać się nad stosunkami ukraińsko-żydowskimi... Kładzie się na nich cieniem wspomnienie okrutnych rzezi i pogromów wyznaczających kolejne cezury dziejów Żydów na Ukrainie już od czasów powstania Chmielnickiego w XVII wieku.

Tym większy podziw należy się próbom nawiązywania ukraińsko-żydowskiego dialogu, także na tematy historyczne. Próbą taką jest specjalny numer wychodzącego w Polsce ukraińskiego pisma „Zustriczi” (Spotkania). Temat obszernego (225 stron!) numeru – „Żydzi i Ukraińcy”. Data na okładce nie powinna mylić, w szerszej dystrybucji numer ten pojawił się stosunkowo niedawno. Dodać trzeba, że „Zustriczi” jest pismem redagowanym po polsku, więc może okazać się ciekawy także dla Polaków, a historia Ukraińców i Żydów to przecież także historia Polski, o czym zaświadcza nie tylko Sienkiewicz.

Mamy więc w jednym tomie wybór bardzo różnych tekstów dotyczących stosunków ukraińsko-żydowskich: od historycznych przez literackie aż do politycznych. Na szczególną uwagę zasługuje słynne przemówienie wygłoszone 29 marca 1966 roku przez ukraińskiego dysydenta **Iwana Dziubę** w Babim Jarze, miejscu kaźni kijowskich Żydów dokonanej przez hitlerowców. Jest to przejmujący dokument osobistej i intelektualnej odwagi, zawierający potępienie wszelkiego totalitaryzmu i antysemityzmu, także tego, który funkcjonował przez dziesięciolecia w Związku Sowieckim. Ukraiński intelektualista powiedział wówczas m.in.: *Faszizm zaczyna się tam, gdzie rodzi się brak poszanowania człowieka*. Słowa te zaprowadziły go do komunistycznego więzienia.

Poza tym przeczytać możemy między innymi o kwestii żydowskiej w czasach Chmielnickiego (zginęło wówczas dziesiątki tysięcy Żydów, na owe lata ogromna liczba), o dylematach samookreślenia narodowego Żydów i Ukraińców w XIX wieku i o źródłach stereotypów po obu stronach, o proukraińskich sympatiach czołowych syjonistów – **Teodora Herzla** i **Włodzimierza Żabotyńskiego**, a także o życzliwym stosunku do Żydów ukraińskiego socjalisty, późniejszego sojusznika Piłsudskiego w 1920 roku – **Szymona Petlury** (niesłusznie oskarżanego o antysemityzm, głównie przez bolszewicką propagandę), o żydowskich wątkach w literaturze ukraińskiej (m.in. u **Tarasa Szewczenki**, **Łesi Ukrainki** i **Iwana Franki**).

Trudnym tematem, któremu poświęcono kilka artykułów, są relacje między Ukraińcami a Żydami w latach drugiej wojny światowej. Ukraiński ruch narodowy, nawet po zerwaniu współpracy z Niemcami, był wówczas nastawiony niezyczliwie wobec przeżywających gehennę Żydów. Jeden z ówczesnych sloganów ukraińskich nacjonalistów brzmiał: *„Niech żyje wielka niepodległa Ukraina bez Żydów, Polaków i Niemców. Polacy za rzekę San, Niemcy do Berlina, a Żydzi na szubienice”*. Mimo to liczne były przypadki bezinteresownej pomocy okazywanej ukrywającym się Żydom, także ze strony ukraińskiego podziemia narodowego. Wbrew utrwalonemu u nas przekonaniu, Polska nie była wtedy jedynym okupowanym krajem, w którym za pomoc Żydom groziła śmierć.

„Zustriczi” przynosi też ciekawe wspomnienia o wspólnym losie ukraińskich i żydowskich dysydentów w antykomunistycznej opozycji, a potem w łagrach. Należy zwrócić uwagę na fakt, że współczesny ukraiński ruch niepodległościowo-demokratyczny starannie wystrzega się antysemityzmu. Są też teksty o teraźniejszości stosunków ukraińsko-żydowskich, w tym o kilkuset tysięcy dzisiejszej społeczności ukraińskich Żydów. Bardzo interesujący jest artykuł **Leonida Pluszcza** *„Czy ukraiński faszyzm ma perspektywy?”*, mówiący o współczesnych ugrupowaniach o totalitarnym i szowinistycznym programie politycznym.

Warto przytoczyć jeszcze jeden cytat z pamiętnego wystąpienia Iwana Dziuby. Zdania te aktualne pozostają do dziś, nie tylko na Ukrainie: *Nie wolno nam nie dostrzegać objawów antysemityzmu, szowinizmu, braku szacunku dla jakiegokolwiek narodowości, chamskiego stosunku do innej kultury narodowej czy języka narodowego. Chamstwa mamy aż nadto*.

RAFAŁ PANKOWSKI

„Zustriczi”, ul. Kościeliska 7, 03-614 Warszawa

ZUSTRICZI

ISSN 0867-0277

9/1995

ŻYDZI i UKRAIŃCY

Marynowycz ● Osadcuk ● Swerstiuk ● Popowycz
● Łysiak-Rudnyćkyj ● Riabczuk ● Pluszcz ● Daszkewycz
● Finberg ● Portnikow ● Dziuba ● Gluzman i Horbal
● Hejfec ● Sysyn ● Kleiner ● Bilinśkyj ● Weiss ● Suszeński
● Grabowicz ● Zabużko